

– Ingenting er forandret, bortsett fra hvem som bestemmer!

Dét er svaret jeg får av en nonne i Rio Sucio i Colombia. Byen ligger ved den store Atrato-elva som kommer fra sør og renner ut i Det karibiske hav. Landskapet i denne regionen – Chocó – er stort sett flatt og dekket av jungel og utallige elver. Regionen er på størrelse med og like avsidesliggende som Finnmark.

PER RANESTAD [tekst]

JAVIER SERNA [foto]

Men Chocó er langt mindre framkommelig. Den panamerikanske riksveien som krysser kontinentet fra Alaska i nord til Chile i sør, er ennå ikke blitt bygget i Chocó. Regionen har en halv million innbyggere spredt mellom små byer og landsbyer. I jungelen bor urfolk og afro-colombiansk befolkning i små samfunn, der de livnærer seg av jordbruk, fiske og tømmer. Gjennom et sterkt samhold prøver de å forsvare og hevde sin selvvråderett over sin egne territorier og sin egen levemåte.

Denne sedvanen er også legalisert i Colombias grunnlov. I Chocó finner vi 120 av landets 710 reservater der jorda er *kollektivt eid og styrt av urfolk*. I tillegg har etterkommere av afrikansk befolkning fått kollektivt eie av jorda i 59 lokalsamfunn i regionen.

KONFLIKT OM RESSURSENE. Men likevel får ikke befolkningen leve i fred, og det er frykten som dominerer i Chocó. Store selskaper, nasjonale som internasjonale, er ute etter både skogen og jorda med mineraler som gull, sølv og kobber. De er også ute etter mulighetene for plantasjer for bananer og afrikansk palmeolje. Myndighetene har fått konsesjons-søknader for gruvevirksomhet som dekker 40 prosent av regionen. Tre firedeler av disse er fra utenlandske selskaper.

Det har også vært ulovlig dyrking av cannabis. Kronglete og uoversiktlige elveleier i jungelen ned til Stillehavet på den ene siden og Det karibiske hav på den andre gir ypperlige muligheter for illegal transport av nar-

HUMANITÆR KARAVANE FOR LIVET: Representanter for organisasjoner fra Colombia og 13 andre land mobiliserte til en Humanitær karavane for livet til folk i Chocó.

kotika i retning USA. Nå dyrkes det også kokaplanter og det produseres kokain her. Lokalsamfunnene i Chocó står overfor sterke krefter som vil ta full kontroll over ressursene.

200 ÅR MED BORGERKRIGER. Alle latinamerikanske land gjennomlevde sin egen versjon av borgerkrig etter frigjøringen fra Spania for to hundre år siden. Videre har alle latinamerikanske land også store sosiale ulikheter med sterke konflikter som svekker mulighetene for en demokratisk utvikling. Flere land har likevel opplevd lange perioder med et vakkende demokrati. I de landene har borgerkrig gjerne vært unntaket, mens en kan

forvente at politiske valg, om enn kontrollerte, kommer i stand.

I Colombia er det motsatt: *I to hundre år har borgerkrig vært regelen og ikke unntaket.* Over 50 borgerkriger i løpet av 50 år på 1800-tallet, Tusendagerskrigen med 70 000 drepte rundt år 1900, flere borgerkriger utover 1900-tallet, og 260 000 drepte under den sju år lange voldsperioden på 1950-tallet.

Det er store konflikter som ligger bak. En liten elite på én prosent av jordeierne eier 81 prosent, mens de resterende 99 prosent eier kun 19 prosent av jorda. Landarbeidere og fattigbønder organiserte seg tidlig. På 1950-tallet satte mange sin lit til de liberale,

SEDVANE: I Chocó er 120 av Colombias 710 reservater der jorda er kollektivt eid og styrt av urfolk. I tillegg har etterkommere av afrikansk befolkning fått kollektivt eie av jorda i 59 lokalsamfunn i regionen. Denne sedvanen er nedfelt i Colombias grunnlov.

men kravet om jordreform ble tatt bort da de liberale inngikk en politisk fredsavtale med de konservative og fordelte makta seg imellom. Mange landarbeidere og fattigbønder fortsatte derfor kampen gjennom organisering av en gerilja, som var begynnelsen på Colombias revolusjonære væpnete styrker (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – FARC).

Siden den gang har flere geriljagrupper vokst fram som del av kampen for sosial rettferdighet. Men parallelt oppsto også paramilitære grupper som vaktet interessene til eliten og næringslivet, samt organisert kriminalitet knyttet til produksjon og transport av narkotika.

De paramilitære gruppene samarbeider gjerne med landets væpnede styrker, som er blant de største i Latin-Amerika. Forsvarsstyrkene teller 450 000 mann – rundt én prosent av befolkningen. Forsvarsbudsjettet er et av Latin-Amerikas største, og representerer seks prosent av BNP.

MANGE INTERNFORDREVNE FLYKTNINGER.

Paramilitære har vært i Chocó siden 1980-årene. De står i ledtog med korrupte krefter som er ute etter naturressursene. Fordrivelsen av lokalbefolkningen ble enda sterkere da hæren i 1997 gikk til angrep med helikopter og bombing på landsbygda i Chocó.

Formålet var å ta FARC som hadde baser der. Men resultatet var at 25 000 sivile flyktet.

– Vi hørte at den ene gruppa etter den andre ble bombet, og frykten tok oss. Det lå som om bombingene skjedde like ved, jorda skalv, fortalte en av dem som måtte flykte. Så rykket paramilitære grupper inn, etterfulgt av massakrer, forsvinninger, tortur og seksualisert vold. En lammende frykt spredte seg. I årene som fulgte økte antall flyktninger til 54 000 ifølge offentlige registre (Registro Unico de Victimias). Kun en femdel har kommet tilbake.

For hva skal de komme tilbake til? Området har verken drikkevann eller elektrisitet, ►

ingen skoler eller helsetilbud. Tidligere dyrket de ris, bananer, mais, kakao, yuca og bønner. I dag er områdene kontrollert av militarisererte grupper med spioner og landminer. Elveleiene stenges av væpnede kontroller, skattlegging eller av store tømmervaser etter ulovlig hogst. Store selskaper har forsynt seg av de enorme skogsområdene etter at folk måtte flykte derfra i 1997.

Nå blir sivile tvangsrekruttert til gerilja og paramilitære, eller de må arbeide på plantasjer og i kokaproduksjonen. Sivile blir truet og drept, også barn. Hæren og marinen hjelper ikke de sivile, og reagerer ikke mot de paramilitære gruppene.

Noen sivile vender likevel tilbake. De ønsker seg framfor alt *hjem* – på tross av trusler og frykt. De ønsker å få være i fred og ber staten sikre ro, helse og skoletilbud slik at folk kan leve og arbeide i fred og bygge sine boliger og hjem. De insisterer på selvråderetten og vil forsvare sine områder, sine levekår og sin særegne levemåte mot truslene fra militarisererte grupper, narkomafia og selskaper. De sosiale lederne er spesielt utsatt, og flere har mistet livet.

Situasjonen er nå prekær. Fraværet av en stat, væpnede konflikter og store prosjekter for utvinning av skog og mineraler forklarer både hver for seg og til sammen fattigdommen og alle bruddene på menneskerettighetene som rammer folket i Chocó-regionen.

HUMANITÆR KARAVANE FOR LIVET. I år mobiliserte representanter for organisasjoner fra Colombia og 13 andre land en *Humanitær karavane* for livet til flere lokalsamfunn og til bosettinger i «humanitære soner» i Bajo Atrato, nedre Atrato-elva, i Chocó. Formålet var å få oppmerksomhet om kombinasjonen av en væpnet konflikt og fraværet av en stat. Lokalsamfunnene hadde bedt de nasjonale organisasjonene for svart befolkning [Proceso de Comunidades Negras – PCN], for småbrukere [Coordinador Nacional Agraria – CNA], og for urfolk [Organización Nacional Indígena de Colombia – ONIC], for paraplyorganisasjonen *Congreso de todos los pueblos* og mange andre om å mobilisere for karavane i Bajo Atrato.

De nasjonale organisasjonene mobiliserte flere organisasjoner fra andre land. Resultatet ble en ukes solidaritetskaravane i august 2019 med i alt 500 deltakere. Vi, som var deltakere i karavane, fordelte oss på tre

INTERNET FORDREVNE FLYKTNINGER: Paramilitære har vært i Chocó siden 1980-årene. De står i ledtog med korruperte krefter som er ute etter naturressursene og har siden 90-tallet fordrevet lokalbefolkningen som har lite å komme tilbake til.

forskjellige elveområder i nedre del av Rio Atrato. Foruten colombianske deltakere fra 40 nasjonale organisasjoner var vi 40 deltakere fra 13 ulike land i Europa og Amerika.

Vi startet i busser fra Medellín og dro først hovedveien nordover mot Karibien. Der merket vi at 200 år med borgerkriger også synes ved svært dårlige veier, selv om dette er hovedveien mellom en storby på 2,5 millioner innbyggere og kysten av Karibien. På grunn

av alle svingene brukte vi hele åtte timer på bare 22 mil! Fra Mutatá på hovedveien dro vi så fem timer videre på smale og dårlige veier fram til kommunesenteret Rio Sucio. Her fikk vi vår første natt under myggnetting etter en vask i gjørmebraun elv.

Dagen etter ble vi delt inn i tre grupper med hver våre reiseruter. Selv var jeg med i gruppa på 12 *internacionalistas* og nærmere 30 fra Bogota, Medellín og andre steder i

Colombia. Vi dro åtte timer i elvebåter fra Rio Sucio oppover Rio Salaqui til Isleta og seks andre landsbyer, der vi overnattet i telt, i hengekøyer under en høyst nødvendig myggnetting.

I landsbyene ble det organisert større og mindre møter om situasjonen i lokalsamfunnet. Barn og unge ble engasjert i ulike grupper for teater og dans, veggmaleri og musikk. På kveldstid var det samling av alle til framføringer av resultatene av gruppearbeidet. Høydepunktene var gjerne når bygdas egne ungdommer framførte rapping med egne selvlagde tekster! Karavanen hadde med seg tre leger og personell som assisterte i alt 900 pasienter, og én kvinne fødte under besøket i Isleta.

SIKKERHET. Sikkerheten stod i høysetet under hele karavanen, ikke minst for bygdene vi besøkte – både under vårt besøk, men ikke minst *etterpå*. Da må vi være forsiktig med hva vi spør om. I forkant var vi enig om at ingen sensitiv informasjon skulle gjengis med referanse til person, sted eller tid, kun som et fenomen i området. Vi erfarte også at bygdas eldste ble enig om hva de ville si til lederne i de nasjonale organisasjonene som de i sin tur kunne formidle til oss.

Karavanen hadde organisert et utmerket kommunikasjonssystem for å melde fra daglig opp til Bogota, til FN og til Colombias ombudsmann for menneskerettigheter. I tillegg hadde myndighetene i forkant blitt avkrevd navn på militærets ansvarlige for besøksområdene og fått klar beskjed om at vi ikke ønsket væpnet ledsagelse under besøkene. Vi så derfor lite til væpnet personell oppover elvene. Foruten en militær kontrollpost så vi derfor kun paramilitære grupper som ga til kjenne at de var der.

APPELLEN. Det var begrenset hva vi kunne snakke om. Men som kjent kan ansikter kan si mer enn ord. Vi fikk varme velkomster og smil på alle kanter. Samtidig merket vi frykten, fravær av stat, grensekonflikter mellom bygder og elveleier i dårlig forfatning og med hindringer for å komme til markedet.

De store utvinningsprosjektene – gruver og plantasjoner – gir miljøskader, og befolkningen blir tvangsflyttet. Det er også rapportert om tvangsarbeid. De militære gruppene har stadig trefninger og sivile må flykte, også i 2019. Og staten har ikke rettet på forholdene

«DE TRE MUSKETERERER»: Per Ranestad fra Norge (øverst i midten med flagg), Enrique Lertuxidi fra Baskerland (øverst til høyre) og Marcelo Zonta fra Brasil (helt fremst) – sammen andre karavanister fra Colombia i landsbyen Isleta i Rio Salaquí.

OPP ELVA: Artikkelforfatteren, Per Ranestad, som er seniorrådgiver i Norsk Folkehjelp, reiste sammen med 30 andre deltakere i åtte timer i elvebåter fra Rio Sucio oppover Rio Salaquí til Isleta og seks andre landsbyer.

siden bombingene i 1997. Heller ikke etter fredsavtalen 2016 eller etter avtaler og løfter som fulgte protesten, «Chocó-mingaen», i 2017.

Utstrakt bruk av vold mot lokalbefolkningen fra hæren og andre militarisererte grupper gjør at mange sivile nå føler seg truet til å holde seg tause – av ren frykt. Siden signe-

ringen av fredsavtalen i 2016 er 64 ledere drept i området.

Det er nødvendig med fredsforhandlinger med alle væpnede grupper i området, og bygdene må delta i disse forhandlingene for å sikre liv, territorium, miljø og sosiale og kulturelle rettigheter.